

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΘΕΜΑ ΕΚΘΕΣΗΣ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

Οι ψυχολογικές ρίζες του ρατσισμού

Της Λίτσας Βαρβόγλη

Από τον Ξένιο Δία που προστάτευε τους ξένους και τον αρχαίο θεσμό της φιλοξενίας, που θεωρούσε το πρόσωπο του ξένου ιερό, έγινε ένα τεράστιο ψυχολογικό άλμα και το κοινωνικό –πολιτισμικό – ψυχολογικό μας εκκρεμές σήμανε την ώρα της ξενοφοβίας, όπως δείχνουν και τα αποτελέσματα της πρόσφατης έρευνας της Κάπα Research. Η Παγκόσμια Ημέρα Κατά του Ρατσισμού έρχεται να μας θυμίσει τα ίσα δικαιώματα των ανθρώπων κατ' αρχήν στη ζωή και στην αξιοπρέπεια και κατά δεύτερο λόγο να μας φέρει αντιμέτωπους με τα στερεότυπα και τις στάσεις μας απέναντι στους «διαφορετικούς».

Γενιές ολόκληρες Ελλήνων μεγάλωσαν με στερεότυπες απειλές του τύπου «φάε τη σούπα σου γιατί θα έρθει να σε πάρει ο γύφτος» ή «αν δεν κάτσεις καλά θα σε φάει ο αράπης», με παραδείγματα προς γνώση και συμμόρφωση από πολιτισμικές, κοινωνικές, θρησκευτικές ή άλλες μειονότητες. Στις ημέρες μας αυτές οι απειλές ξεθώριασαν και έχασαν την πειθώ που κάποτε είχαν αλλά αντικαταστάθηκαν από άλλες που αντλούν από διαφορετικές ομάδες. Οι σπόροι του ρατσισμού εμφυτεύονται από πολύ νωρίς στην κοινωνική συνείδηση του ατόμου και γίνονται μέρος της ψυχοσύνθεσής του και της στάσης του απέναντι στους άλλους. Γιατί όμως οι άνθρωποι γίνονται ρατσιστές; Γιατί οι κατά τα άλλα καλοί, κοινωνικοί, ανοιχτόκαρδοι και εξυπηρετικοί άνθρωποι γίνονται ξαφνικά εμπνευστές τέτοιων στερεότυπων απειλών και στη συνέχεια γίνονται δύσπιστοι και εχθρικοί απέναντι στους ξένους;

Ο φόβος του διαφορετικού και του άγνωστου αποτελεί τον καταλύτη μιας ψυχολογικής διαδικασίας που στηρίζεται στην αρχή της ομοιότητας. Οι όμοιοι με εμάς ανήκουν στην ίδια ομάδα και επομένως είναι ακίνδυνοι. Ο αλλιώτικος, ο ξένος, εμπεριέχει εξ ορισμού το διαφορετικό και κατ' επέκταση το επικίνδυνο. Ακόμη κι αν ο φόβος της επικινδυνότητας απορριφθεί, ο διαφορετικός τρόπος ζωής και η εμφάνιση είναι αρκετά για να κριθούν κατώτερα από τα δικά μας και επομένως να απορριφθούν. Έτσι δημιουργούνται προκαταλήψεις που υψώνονται σαν φράγμα ανάμεσα στους διαφορετικούς ανθρώπους.

Ζούμε σε μια αυξανόμενα πολιτισμικά πλουραλιστική κοινωνία αλλά οι γονείς και οι δάσκαλοι μιλάνε πολύ λίγο στα παιδιά για τον ρατσισμό. Τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι η στάση των ενηλίκων «δεν μιλώ για την προκατάληψη, άρα δεν υπάρχει» ουσιαστικά την ενθαρρύνει. Σε έναν

ιδανικό κόσμο οι γονείς διδάσκουν στα παιδιά τους να έχουν πολιτισμική «αχρωματοψία» αλλά όταν οι γονείς παραμένουν σιωπηλοί κάποιοι άλλοι θα επηρεάσουν τα παιδιά. Τα παιδιά νιώθουν άνετα με παιδιά που είναι όμοια με αυτά και η παραμονή στην κοινή ομάδα τους δημιουργεί ένα αίσθημα ασφαλείας. Παραδόξως αυτό δεν ισχύει μόνο για ομοιογενείς ομάδες. Έτσι «δεμένες» ετερογενείς ομάδες σαν αυτές μιας σχολικής τάξης, όπου η έμφαση είναι στη φιλία και όχι στην εθνικότητα, μπορεί να εμπνέουν αίσθηση ασφαλείας. Έρευνες δείχνουν ότι η εχθρότητα απέναντι σε διαφορετικές ομάδες αρχίζει από πολύ νωρίς, από τριών μόλις ετών, και η πολιτισμική ταυτότητα της πλειονότητας αποφασίζει ποιος είναι έξω και ποιος μέσα. Ο παράγοντας-κλειδί για την πρόληψη του ρατσισμού είναι η συζήτηση γύρω από αυτόν. Η έλλειψη διαλόγου στο σπίτι και στο σχολείο ενθαρρύνει τα αρνητικά στερεότυπα.

Ως συντονίστρια ενός ευρύτερου σχολικού προγράμματος για τη μείωση των προκαταλήψεων και του ρατσισμού είχα την τύχη να παρακολουθήσω σε ένα νηπιαγωγείο της Βοστώνης την ακόλουθη σκηνή: ένα παιδάκι ρώτησε «κυρία, γιατί υπάρχουν άνθρωποι με διαφορετικό χρώμα;». Αυτή ήταν μια κρίσιμη στιγμή που θα μπορούσε να διαμορφώσει τη στάση αυτού του παιδιού για την υπόλοιπη ζωή του. Η δασκάλα ζήτησε από το παιδάκι να βγάλει το μπλοκ ζωγραφικής του και τους μαρκαδόρους του και να ζωγραφίσει μια εικόνα με ένα μόνο χρώμα. Όταν τελείωσε τον ρώτησε αν του άρεσε η ζωγραφιά του. Χωρίς δισταγμό απάντησε όχι γιατί ήθελε να βάλει περισσότερα χρώματα. Η δασκάλα τού εξήγησε ότι αυτό ακριβώς ήθελε και η φύση, να δημιουργήσει πολλά και διάφορα είδη με αλλιώς χρώματα. Του θύμισε τα λουλούδια με τα διαφορετικά σχήματα, χρώματα και αρώματα που παρ' όλα αυτά είναι ίδια και τα αποκαλούμε όλα λουλούδια. Μίλησαν και για τους ανθρώπους που είναι ανάλογοι με τους μαρκαδόρους του, όλοι φτιαγμένοι από το ίδιο υλικό αλλά με άλλο χρώμα. Η απάντηση του φάνηκε ικανοποιητική γιατί δεν επέμεινε αλλά έτρεξε πίσω στις περιπέτειες και ασχολίες του πεντάχρονου κόσμου του.

Γονείς ή δάσκαλοι και παιδιά μπορούν να ξεκινήσουν τη συζήτηση για τις προκαταλήψεις, τον ρατσισμό και τον πολιτισμικό πλουραλισμό με τις παρακάτω ερωτήσεις: Τι σημαίνει πολιτισμικός πλουραλισμός; Γιατί είναι σημαντικός; Θέλεις να μάθεις παραπάνω πράγματα για άλλους ανθρώπους; Ποιους; Πώς μπορείς να το κάνεις; Τι σημαίνει «κοινωνική ομάδα», τι σημαίνει «κοινωνία» και ποιες άλλες λέξεις και έννοιες συνδέουμε μαζί τους; Τι σου αρέσει και τι όχι στη δική σου κοινωνική ομάδα; Πώς θα μπορούσαν οι άνθρωποι στη δική σου κοινωνική ομάδα ή χώρα να ζουν μαζί αρμονικά;

«ΤΟ ΒΗΜΑ», 1 Απριλίου 2001

A. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 100-120 λέξεις.

Μονάδες 25

B1. «Σε έναν ιδανικό κόσμο οι γονείς διδάσκουν στα παιδιά τους να έχουν πολιτισμική “αχρωματοψία”»: Σε μία παράγραφο 80-100 λέξεων να εξηγήσετε το νόημα της παραπάνω πρότασης.

Μονάδες 10

B2. «Ο φόβος του διαφορετικού ... διαφορετικούς ανθρώπους»: Ποια είναι τα δομικά στοιχεία της παραπάνω παραγράφου και με ποιον τρόπο/μέθοδο αναπτύσσεται;

Μονάδες 5

B3. «Η έλλειψη διαλόγου στο σπίτι και στο σχολείο ενθαρρύνει τα αρνητικά στερεότυπα»: Γιατί η συντάκτρια προτίμησε την ενεργητική σύνταξη; Να τη μετατρέψετε σε παθητική.

Μονάδες 5

B4. Τι πετυχαίνει η συντάκτρια με τις ερωτήσεις που απευθύνει στο τέλος της δεύτερης παραγράφου;

Μονάδες 5

B5. Με ποια συλλογιστική πορεία αναπτύσσεται η τέταρτη παράγραφος του κειμένου; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Μονάδες 5

B6. Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: συμμόρφωση, στηρίζεται, ετερογενείς, ενθαρρύνει, αρμονικά

Μονάδες 5

Γ. Τα τελευταία χρόνια αναβιώνει σε χώρες κυρίως της Ευρώπης το φαινόμενο του ρατσισμού. Οι διακρίσεις δεν περιορίζονται πλέον μόνο στο χρώμα και τη φυλή, αλλά παίρνουν και κοινωνική διάσταση, αφού περιλαμβάνουν μετανάστες, ανέργους, πολιτικές και θρησκευτικές

μειονότητες και άλλες ομάδες πληθυσμού. Ποιες είναι οι συνέπειες του νοσηρού αυτού φαινομένου και πώς μπορεί, κατά τη γνώμη σας, να αντιμετωπιστεί όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά; Υποθέστε ότι εκφωνείτε ομιλία σε ημερίδα αφιερωμένη στην «Παγκόσμια Ημέρα Κατά του Ρατσισμού» (500-600 λέξεις).

Μονάδες 40

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

«Οι ψυχολογικές ρίζες του ρατσισμού»

A. Η συντάκτρια του κειμένου με αφορμή την παγκόσμια ημέρα κατά του ρατσισμού, αναφέρεται στις αιτίες που εκτρέφουν το νοσηρό αυτό φαινόμενο. Κατά την ίδια, ο ρατσισμός καλλιεργείται από πολύ μικρή ηλικία στα άτομα και ένας από τους λόγους που ευθύνεται για κάτι τέτοιο είναι ο φόβος του διαφορετικού. Συγκεκριμένα, οι όμοιοι με μας θεωρούνται ακίνδυνοι, ενώ οι διαφορετικοί πρεσβεύουν το κακό, άποψη που ασπάζεται η ψυχολογία. Επιπλέον, ο ρατσισμός φύεται επειδή λείπει ο διάλογος στο σπίτι και στο σχολείο. Έτσι, δημιουργούνται προκαταλήψεις που υψώνουν διαχωριστικά τείχη ανάμεσα στους ανθρώπους. Καταλήγοντας, η συντάκτρια προτείνει να αρχίσει η συζήτηση από γονείς και δασκάλους σχετικά με τις προκαταλήψεις και τον πολιτισμικό πλουραλισμό προκειμένου να εξαλειφθεί ο ρατσισμός.

B1. Συγκεκριμένα, οι γονείς ως κυρίαρχα πρότυπα, οφείλουν να διδάξουν στα παιδιά τους την αρετή της ανοχής και της ισοτιμίας. Όλοι οι άνθρωποι είναι ισότιμοι ανεξάρτητα από την καταγωγή, το φύλο, το χρώμα. Ιδιαίτερα σήμερα που ζούμε σε κοινωνίες πολυπολιτισμικές, το αίτημα για πολιτισμική αχρωματοψία είναι επίκαιρο και επιτακτικό όσο ποτέ. Κανείς δεν μπορεί να υψώνει διαχωριστικά τείχη ανάμεσα στους ανθρώπους με βιολογικά ή πολιτισμικά κριτήρια. Η ανοχή στο διαφορετικό είναι η βάση της κοινωνικής συνοχής και αυτό οφείλουν να το μάθουν οι γονείς στα παιδιά τους από πολύ μικρή ηλικία.

B2. Θεματική πρόταση: «Ο φόβος του διαφορετικού...αρχή της ομοιότητας».

Λεπτομέρειες-Σχόλια: «Οι όμοιοι με μας...επομένως να απορριφθούν».

Κατακλείδα: «Έτσι δημιουργούνται προκαταλήψεις...διαφορετικούς ανθρώπους».

Η παράγραφος αναπτύσσεται με σύγκριση-αντίθεση. Οι αντιπαρατιθέμενες έννοιες είναι ο όμοιος με μας που θεωρείται ακίνδυνος και ο διαφορετικός που θεωρείται επικίνδυνος.

B3. Η συντάκτρια προτίμησε την ενεργητική σύνταξη γιατί ήθελε να τονίσει το υποκείμενο που ενεργεί (έλλειψη διαλόγου). Η σύνταξη θα μετατραπεί σε παθητική ως εξής: «Τα αρνητικά στερεότυπα ενθαρρύνονται από την έλλειψη διαλόγου στο σπίτι και στο σχολείο».

B4. Με τις ερωτήσεις η συντάκτρια προετοιμάζει το έδαφος για τη μετάβαση στο κύριο μέρος του κειμένου όπου ανιχνεύονται οι αιτίες που εκτρέφουν το ρατσισμό. Οι ερωτήσεις δηλαδή έχουν μεταβατικό χαρακτήρα. Έτσι, εξασφαλίζεται στο κείμενο συνεκτικότητα.

B5. Η τέταρτη παράγραφος αναπτύσσεται με επαγωγική συλλογιστική πορεία. Αρχικά η συντάκτρια παραθέτει ερευνητικά δεδομένα (ειδικό) για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι «Η έλλειψη διαλόγου στο σπίτι και στο σχολείο ενθαρρύνει τα αρνητικά στερεότυπα» (γενικό).

B6. συμμόρφωση = υπακοή / στηρίζεται = βασίζεται / ετερογενείς = ανομοιογενείς ανόμοιες / ενθαρρύνει = παροτρύνει / αρμονικά = ειρηνικά.

Γ. Ρατσισμός

A. Ορισμός:

Ρατσισμός ονομάζεται η διάκριση σε βάρος ατόμων, κοινωνικών ομάδων ή κατηγοριών ατόμων, που προσδιορίζονται με βάση τα φυλετικά ή και πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά, με συνέπεια την ανάπτυξη αισθήματος υπεροχής και ανωτερότητας προς αυτούς.

Φυλετικός: διακρίσεις βασισμένες στη διαφορετικότητα του χρώματος ή εναντίον φυλών του τρίτου κόσμου.

Εθνικός: η αίσθηση της υπεροχής ενός έθνους έναντι των άλλων (εθνικισμός, σοβινισμός).

Κοινωνικός: διακρίσεις βασισμένες σε πολιτικές, ιδεολογικές, πνευματικές, οικονομικές, πολιτιστικές διαφορές, διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, των μειονοτήτων, των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

B. Αίτια:

- ⊙ Έλλειμμα παιδείας. Ο απαιδευτος άνθρωπος κινείται παρορμητικά, ενστικτωδώς, χωρίς λογική. Έτσι, υιοθετεί εύκολα ανεπεξέργαστες, στερεοτυπικές πεποιθήσεις που υψώνουν διαχωριστικά τείχη ανάμεσα στους ανθρώπους.
- ⊙ Η δεινή οικονομική κατάσταση που βιώνουν ορισμένοι άνθρωποι τους οδηγεί στην υιοθέτηση ρατσιστικών αντιλήψεων έναντι αλλοδαπών επειδή αποτελούν φθηνό εργατικό δυναμικό και τους «παίρνουν τις δουλειές».
- ⊙ Από την άλλη η οικονομική εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο «ηθικοποιείται» με την υποτίμηση του εκμεταλλευόμενου (π.χ. οι Λευκοί θεωρούσαν κατώτερους τους Μαύρους, για να τους χρησιμοποιούν ως φθηνά εργατικά χέρια).
- ⊙ Το διαφορετικό πάντα φοβίζει. Θεωρείται αλλότριο, επικίνδυνο. Αντίθετα, οι όμοιοι με μας θεωρούνται ακίνδυνοι και, κατά συνέπεια, αποδεκτοί.
- ⊙ Το ρατσισμό ενισχύει και ο ναρκισσιστικός προσανατολισμός του εκπαιδευτικού συστήματος. Μέσω της ιστορίας, κυρίως, οι μαθητές αποκτούν μια εξιδανικευμένη εικόνα του έθνους και της καταγωγής τους θεωρώντας τα υπόλοιπα έθνη υποδεέστερα.
- ⊙ Έτσι, δημιουργούνται εθνικιστικές αντιλήψεις που έχουν τις ρίζες τους στη φαντασίωση να αποδείξουμε ότι έχουμε υψηλές καταβολές.
- ⊙ Επιπλέον, ο κίνδυνος αφομοίωσης των μικρών λαών από ισχυρά κράτη ενισχύει το αίσθημα της αυτοσυντήρησης και τους συσπειρώνει γύρω από τα εθνικά τους χαρακτηριστικά.
- ⊙ Το ρατσισμό πυροδοτούν και τα ΜΜΕ τα οποία για λόγους τηλεθέασης μυθοποιούν τη δράση των μεταναστών, παρουσιάζοντάς τους ως πηγή της εγκληματικότητας.
- ⊙ Φιλόδοξοι ηγέτες, προκειμένου να ικανοποιήσουν τα σχέδιά τους, μαζοποιούν και παρασύρουν το λαό σε επικίνδυνες ρατσιστικές αντιλήψεις.
- ⊙ Ο ρατσισμός χρησιμοποιείται ως άλλοθι, για να αποπροσανατολιστεί ο λαός από σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.

Γ. Συνέπειες:

- ⊙ Κυριαρχεί ο δογματικός τρόπος σκέψης, αφού ο άνθρωπος δεν μπορεί να λειτουργήσει απροκατάληπτα.
- ⊙ Υψώνονται φραγμοί στις ανθρώπινες σχέσεις. Κυριαρχεί η αποξένωση η οποία εδράζεται σε φυλετικά ή πολιτισμικά κριτήρια.
- ⊙ Τα άτομα που υφίστανται το ρατσισμό βιώνουν τη χλεύη, τον εμπαιγμό, τον επαγγελματικό αποκλεισμό.

- ⊗ Ο αποκλεισμός ατόμων ή ομάδων στερεί τη συνεισφορά τους από τους υπόλοιπους.
- ⊗ Διογκώνονται τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα, υποσκάπτεται η κοινωνική συνοχή και διαχωρίζονται οι άνθρωποι σε προνομιούχους και μη, με ανάλογες συνέπειες στη μόρφωση, και στην επαγγελματική σταδιοδρομία.
- ⊗ Οι αποδέκτες των ρατσιστικών συμπεριφορών κλείνονται στον εαυτό τους, γίνονται εσωστρεφείς και χάνουν το αίσθημα της αυτοεκτίμησης.
- ⊗ Η ύπαρξη ρατσισμού δείχνει το χαμηλό πολιτιστικό επίπεδο μιας χώρας, αλλά και την έλλειψη σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Δ. Τρόποι αντιμετώπισης:

- ⊗ η ανθρωπιστική καλλιέργεια θα επιτρέψει την κριτική επεξεργασία των ομαδικών προκαταλήψεων και τη συμφιλίωση με το συνάνθρωπο.
 - ⊗ η απόκτηση κοινωνικής συνείδησης σχετίζεται με την αλλαγή νοοτροπίας και την τοποθέτηση του συλλογικού συμφέροντος πάνω από το ατομικό.
 - ⊗ τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι πνευματικοί άνθρωποι θα πρέπει να σταθούν πρωτοπόροι στην προσπάθεια για ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης απέναντι σε θέματα ρατσιστικής βίας.
 - ⊗ απαιτείται κοινωνική και κρατική μέριμνα για τα άτομα και τις ομάδες που υφίστανται ρατσιστικές διακρίσεις.
 - ⊗ είναι ανάγκη να επικρατήσει ο διάλογος ως το μόνο μέσο επίλυσης διαφορών ανάμεσα στα άτομα και στους λαούς.
 - ⊗ η ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων σε επίπεδο επιστημονικό, οικονομικό και κοινωνικοπολιτικό θα συμβάλει στην κυριαρχία του διεθνιστικού πνεύματος και κατ' επέκταση στην ειρηνική συνύπαρξη των λαών.
- τέλος, η συνειδητοποίηση της ισότητας όλων των ανθρώπινων όντων ανεξάρτητα από χρώμα, κοινωνική τάξη, η εθνικότητα διέρχεται μέσα από την αλλαγή ηθικής και τη βίωση των αρχών της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης.

Γ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Δύσκολοι καιροί για...διαφορετικούς

Ο καθένας από τα έξι δισεκατομμύρια που ζουν στον πλανήτη μας είναι ένα μοναδικό ανθρώπινο ον, που δεν μοιάζει με κανένα άλλο. Κανένας δε γεννιέται ακριβώς την ίδια στιγμή, ακριβώς στο ίδιο σημείο, από ακριβώς τους ίδιους γονείς, εκτός από την περίπτωση των διδύμων. Αλλά ακόμη και σε αυτήν την περίπτωση τα δακτυλικά αποτυπώματα είναι διαφορετικά, καθώς επίσης και η γραφική ανα- παράσταση της φωνής, που είναι μοναδική, αναγνωρίσιμα διαφορετική σε κάθε άνθρωπο, ακόμη κι όταν αλλάζουμε τον τόνο της φωνής μας. Το DNA είναι επίσης διαφορετικό. Ο καθένας μας έχει την αίσθηση ότι είναι ένα μοναδικό ανθρώπινο πλάσμα με έναν συνδυασμό από τα δικά του γούστα, τις παρορμήσεις, τις ιδέες και τις μικρές διαστροφές του • συνδυασμό που δεν διαθέτει κανένας άλλος άνθρωπος στον κόσμο.

Εκείνο βασικά που μας ενώνει είναι η τάση μας να εκφράσουμε τη μοναδικότητά μας και το κάνουμε με χίλιους δυο τρόπους. Άλλος φοράει το ρολόι στο δεξί του χέρι. Άλλος επιμένει να φοράει μόνο κόκκινες κάλτσες. Άλλος πλέκει τα μαλλιά του κοτσινάκια ράστα. Άλλος φοράει σκουλαρίκια στα φρύδια ή στα γεννητικά όργανά του ή στον αφαλό ή στη γλώσσα του. Άλλος εμφυτεύει μικρά διαμαντάκια στο σμάλτο των δοντιών του. Άλλος γράφει μόνο με πένα. Άλλος κουρεύεται πανκ και άλλος βάζει τα μαλλιά του πορτοκαλιά. Άλλος φοράει μαύρα γυαλιά ακόμη και το βράδυ... Ο κατάλογος δεν έχει τέλος.

Στην εποχή μας είναι τρομακτικά δύσκολο να είναι κανείς διαφορετικός. Αν κάνετε κάτι από τα παραπάνω, θα πρέπει να ξέρετε ότι εκατομμύρια άνθρωποι σε όλη τη Γη κάνουν το ίδιο πράγμα.

Ζούμε σε μια ιστορική στιγμή κατά την οποία η παγκοσμιοποίηση είναι πλέον γεγονός τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτισμικό επίπεδο. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι από διαφορετικά σημεία του πλανήτη

μοιάζουν όλο και περισσότερο. Μιλούν διαφορετικές γλώσσες αλλά φορούν τα ίδια ρούχα, μοιράζονται τις ίδιες αξίες, βλέπουν τις ίδιες ταινίες στον κινηματογράφο, ακούν την ίδια μουσική, καταναλώνουν τα ίδια ναρκωτικά, οδηγούν τα ίδια αυτοκίνητα, ανησυχούν για τα ίδια πράγματα (π.χ. τα σκαμπανεβάσματα του Dow Jones), πίνουν τα ίδια αναψυκτικά και προσπαθούν με την ίδια ένταση να εκφράσουν τη...μοναδικότητά τους. [...]

Οι διαφορετικές κουλτούρες έχουν πλέον εξαφανιστεί και έχουν δώσει τη θέση τους σε μια παγκόσμια υποκουλτούρα, η οποία επιβάλλει τα μοντέλα της με τη βοήθεια της τηλεόρασης, της διαφήμισης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Τα μοντέλα αυτά είναι τα μοντέλα της μεταβιομηχανικής εποχής, η οποία δεν αρκείται πλέον σε έναν άνθρωπο που καταναλώνει, αλλά απαιτεί να μην υπάρχουν άλλες δικαιολογίες εκτός από αυτή του καταναλωτισμού.

Μέσα σε αυτό το γκριζο τοπίο της εξομοίωσης οι πολίτες του παγκόσμιου χωριού επικοινωνούν μεταξύ τους μεταχειριζόμενοι τα κατατεθέντα σήματα των προϊόντων που καταναλώνουν. Κόκα-Κόλα, μπλουτζίν, MTV, CNN, φαστ φουντ είναι μερικά μόνο από αυτά. Ακόμη και το «περιθώριο» επικοινωνεί πλέον με τα ίδια σύμβολα.

Η κοινωνία της κατανάλωσης έχει θέση για τα πάντα, ακόμη και για εκείνα που την απορρίπτουν. Τα νεανικά στυλ απορροφώνται τόσο απόλυτα από το σύστημα, ώστε να μην μεσολαβεί παρά ελάχιστο χρονικό διάστημα από τη στιγμή όπου θα εμφανιστούν στο δρόμο ως τη στιγμή όπου θα εμφανιστούν στη βιτρίνα μιας ακριβής μπουτίκ. Η αμφισβήτηση γίνεται σύντομα μόδα και η μόδα αποδοχή. Τα μπλουζάκια με τη φωτογραφία του Τσε Γκεβάρα ξαναγίνονται συρμός, χωρίς αυτό να σημαίνει τίποτε για τις κοινωνικές συνθήκες όπως διαμορφώνονται. Απεναντί-ας, όσο πιο ολοκληρωτικές γίνονται οι συνθήκες αυτές, τόσο πιο επαναστατικά σύμβολα γίνονται μόδα.

Στην εποχή μας οι προσπάθειες διαφοροποίησης καταλήγουν σε αδιέξοδα. Οι έννοιες πρωτοπορία και πρωτοτυπία έχουν χάσει το νόημά τους. Τα σύμβολα της μοναδικότητάς μας έχουν χάσει τη βαρύτητά τους. Όσο πιο διαφορετικοί προσπαθούμε να γίνουμε, τόσο περισσότερο μοιάζουμε με τους άλλους. Προσπαθώντας να ξεχωρίσουμε, χάνουμε την ατομική ταυτότητά μας. Η πραγματικότητα μοιάζει όλο και περισσότερο με πίνακα του Αντι Γουόρχολ: σύμβολα που επαναλαμβάνονται στο διηνεκές.

Δημοσίευμα Ανυπόγραφο

Από «ΤΟ ΒΗΜΑ» της Κυριακής

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A. Να συνταχθεί η περίληψη του κειμένου σε 100-120 λέξεις.

Μονάδες 25

B1. «Όσο πιο διαφορετικοί προσπαθούμε να γίνουμε, τόσο περισσότερο μοιάζουμε με τους άλλους. Προσπαθώντας να ξεχωρίσουμε, χάνουμε την ατομική ταυτότητά μας»: Να αναπτύξετε το νόημα της παραπάνω φράσης με 70-90 λέξεις.

Μονάδες 11

B2. «Ζούμε σε μια ιστορική στιγμή...μοναδικότητά τους»: Ποια συλλογιστική πορεία ακολουθεί ο κειμενογράφος στην εν λόγω παράγραφο; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Μονάδες 6

B3. Σε ποιο γραμματειακό είδος (άρθρο-επιφυλλίδα) ανήκει το κείμενο; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Μονάδες 8

B4. Με ποιον τρόπο-μέθοδο αναπτύσσεται η δεύτερη παράγραφος του κειμένου; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Μονάδες 5

B5. Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: ενώνει, εξαφανιστεί, απορρίπτουν, διαφοροποίησης, ατομική.

Μονάδες 5

Γ. Στο κείμενο υποστηρίζεται ότι «στην εποχή μας είναι τρομακτικά δύσκολο να είναι κανείς διαφορετικός». Λαμβάνοντας υπόψη σας την παραπάνω κρίση να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα: α) Ποιοι είναι κατά τη γνώμη σας οι λόγοι που εμποδίζουν τον άνθρωπο – ιδιαίτερα το νέο – να εκφράσει τη μοναδικότητά του; β) Με ποιους τρόπους θα μπορέσει ο νέος να αντισταθεί στους μηχανισμούς εξομώωσης και να αναδείξει τη δική του ιδιαιτερότητα; Υποθέστε ότι γράφετε άρθρο σε νεανικό περιοδικό (500-600 λέξεις).

Μονάδες 40

Απαντήσεις

Α. Το κοινωνικοπολιτικό πρόβλημα της μαζοποίησης που χαρακτηρίζει την εποχή μας θίγει ο συγγραφέας στην επιφυλλίδα του. Η επιστημονικά αποδεδειγμένη βιολογική διαφοροποίηση κάθε ανθρώπου από τους άλλους δημιουργεί την πλασματική αίσθηση ότι είναι μοναδικός. Η ανάγκη να νιώσει ξεχωριστός είναι αυτή που τον κάνει τόσο όμοιο με τους συνανθρώπους του. Στον καιρό της παγκοσμιοποίησης κυριαρχεί η ξενομανία και η μαζική κουλτούρα εξαλείφοντας τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες ανά τον κόσμο εξομοιώνοντας τους ανθρώπους. Ο καταναλωτικός μηχανισμός βρίσκεται εκεί για να εκμεταλλευτεί τη συγκυρία προωθώντας με τα ΜΜΕ και τη διαφήμιση την αλλοτρίωση του σύγχρονου ανθρώπου. Ακόμα και οι αντισυμβατικοί τρόποι ζωής αποτελούν πλέον την τελευταία λέξη της μόδας, τον πιο καταναλωτικό τρόπο συμπεριφοράς. Προσπαθώντας να ξεχωρίσουμε, να απεξαρτητοποιηθούμε, εξανδραποδιζόμαστε.

Β1. Η νέα μορφή μαζοποίησης που χαρακτηρίζει την εποχή μας έχει πάρει τρομερές διαστάσεις. Είναι τόσο επιστημονικά δουλεμένη και προσχεδιασμένη που πλέον χτυπά βαθιά μέσα στο υποσυνείδητο του ανθρώπου. Ακόμα κι αν προσπαθούμε να γίνουμε διαφορετικοί, δεν καταφέρνουμε τίποτα παρά να μοιάζουμε περισσότερο με τους άλλους. Ο εκκεντρικός, ο ανεξάρτητος, ο συνειδητοποιημένος, ο επαναστάτης αποτελούν πλέον μοντέλα-πρότυπα της καταναλωτικής παγκόσμιας κοινωνίας. Ο «ροκάς» που δεν πάει στα μπουζούκια και κατακρίνει αυτόν τον

διαδομένο τρόπο διασκέδασης ενδιαφέρει πλέον τα αφεντικά του καταναλωτικού μηχανισμού. Μπορεί λοιπόν να μην πηγαίνει στα μπουζούκια, αλλά στη ροκ παμπ όπως το είδε και στις αμερικάνικες ταινίες, μπορεί να μη νοιάζεται για ακριβά αμάξια αλλά θέλει να αγοράσει την “Gibson” κιθάρα του αγαπημένου του κιθαρίστα, το αντισυμβατικό του «λουκ» αποτελεί πλέον την τελευταία λέξη της μόδας.

B2. Η συλλογιστική πορεία που ακολουθείται είναι η παραγωγική. Ο συγγραφέας αφορμάται από μια γενική τοποθέτηση και καταλήγει σε επιμέρους διαπιστώσεις. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «η παγκοσμιοποίηση είναι γεγονός σε οικονομικό και πολιτισμικό επίπεδο» (γενικό) και ακολούθως παραθέτει παραδείγματα που αποσαφηνίζουν και επιβεβαιώνουν την άποψή του (ειδικό).

B3. Πρόκειται για επιφυλλίδα. Ο συγγραφέας πραγματεύεται ένα θέμα κοινωνικοπολιτικής φύσεως, τη μαζοποίηση, δίνοντας στο κείμενό του διαχρονικό χαρακτήρα. Δεν τον απασχολεί η επικαιρότητα, κάτι που δείχνει ότι το κείμενο δεν έχει ειδησεογραφικό χαρακτήρα. Τέλος, γράφεται από πρόσωπο ειδικό στο θέμα.

B4. Η δεύτερη παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο των παραδειγμάτων. Με τα παραδείγματα (Άλλος φοράει το ρολόι στο δεξί του χέρι. Άλλος επιμένει να φοράει μόνο κόκκινες κάλτσες. Άλλος πλέκει τα μαλλιά του κοτσινάκια ράστα. Άλλος φοράει σκουλαρίκια στα φρύδια ή στα γεννητικά όργανά του ή στον αφαλό ή στη γλώσσα του...) ο συγγραφέας αποσαφηνίζει και επιβεβαιώνει το περιεχόμενο της θεματικής πρότασης (Εκείνο βασικά που μας ενώνει είναι η τάση μας να εκφράσουμε τη μοναδικότητά μας και το κάνουμε με χίλιους δυο τρόπους).

B5. ενώνει # χωρίζει / εξαφανιστεί # εμφανιστεί / απορρίπτουν # δέχονται / διαφοροποίησης# εξομοίωσης

Γ. Αντισυμβατικός εξανδραποδισμός

Οι νέοι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του κοινωνικού σώματος. Εξαιτίας αυτής της άρρηκτης σχέσης κοινωνίας-νεολαίας, οποιοδήποτε κοινωνικό πρόβλημα είναι και πρόβλημα των νέων. Ένα από τα

μεγαλύτερα, λοιπόν, κοινωνικά προβλήματα αφορά ιδιαίτερα τους νέους. Το φαινόμενο της μαζοποίησης που χαρακτηρίζει την εποχή μας τείνει να μετατρέψει τους άλλοτε αντικομφορμιστές νέους σε αποπροσωποποιημένα άτομα εξαλείφοντας την ιδιαίτερη προσωπικότητα του καθένα ξεχωριστά.

Η στέρηση της προσωπικότητας του νέου οδηγεί στην αλλοτρίωσή του, στην αδυναμία του να επηρεάζει και να διαμορφώνει τις συνθήκες ζωής του καθώς υ-ποτάσσεται και γίνεται κομμάτι της μάζας. Σε αυτήν την κατάσταση τον έχουν παγιδεύσει ο σύγχρονος τρόπος παραγωγής, η μαζική κουλτούρα, τα συμφέροντα και οι σκοπιμότητες που επενδύουν στην εξομοίωση του ανθρώπου και στη δημιουργία μαζών.

Συγκεκριμένα, βασικό χαρακτηριστικό της εποχής μας είναι ο βιομηχανικός τρόπος παραγωγής των υλικών αγαθών. Η κατά μάζες παραγωγή απαιτεί κατά μάζες κατανάλωση. Οι νέοι αποτελούν μια ιδιαίτερα κερδοφελή μερίδα καταναλωτών εξαιτίας της νεανικής επιπολαιότητας και ανωριμότητας. Ο μηχανισμός του καταναλωτισμού στοχεύει το νέο, του στερεί τη δυνατότητα να σκέφτεται και να κρίνει ορθά. Με τον καταιγισμό των διαφημιστικών μηνυμάτων που δέχεται, δεν εξωθείται μόνο στη διαρκή αγορά προϊόντων για να καλύψει τις εικονικές ανάγκες που προβάλλονται, αλλά διαμορφώνει και υιοθετεί αντιλήψεις και τρόπο ζωής. Ο προβαλλόμενος τρόπος ζωής δεν ανταποκρίνεται στις δικές του πραγματικές του ανάγκες και επιθυμίες, αλλά κάποιιοι αποφασίζουν και έντεχνα υποβάλλουν τη θέλησή τους, υπαγορεύουν στόχους και επιδιώξεις.

Έτσι, σιγά-σιγά εδραιώνεται και επικρατεί μια απρόσωπη μαζική κουλτούρα με την προβολή συγκεκριμένων καταναλωτικών προτύπων. Τα ΜΜΕ επιβάλλουν και διαμορφώνουν αξίες, τρόπο σκέψης και συμπεριφορές, την αισθητική αντίληψη, το λόγο και το ήθος του σύγχρονου νέου. Η μόδα με τα αισθητικά πρότυπα συμβάλλει στην ομοιομορφία στην εμφάνιση, στην ψυχαγωγία, στη γενικότερη συμπεριφορά και εξομοιώνει τις προτιμήσεις της νεολαίας. Τέλος, η διαφήμιση προωθεί όλα τα παραπάνω, δηλαδή το μαζοποιημένο καταναλωτικό κλίμα με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο πλύσης εγκεφάλου.

Είναι μάλιστα τόσο προσωπικά και επιστημονικά δουλεμένη αυτή η μαζική κουλτούρα και τα μέσα πειθούς της που εκμεταλλεύονται τα ίδια τα αντικομφορμιστικά φυσικά γνωρίσματα της νεολαίας για να την εξανδραποδίσουν. Η εποχή μας είναι ανοιχτή σε νέες ιδέες, δεν είναι προσκολλημένη σε παλιά στερεότυπα και ταμπού, η ελευθερία είναι ευρέως διαδεδομένη ως αυτονόητο δικαίωμα του καθενός. Ο μηχανισμός του καταναλωτισμού πήρε αυτήν την ελευθερία και την προώθησε.

Πλέον, όποιος πάει κόντρα στο κατεστημένο, όποιος πασχίζει να είναι αντισυμβατικός και ανεξάρτητος από στερεότυπα και αντιλήψεις, ο πιο μεγάλος αντικομφορμιστής είναι το πιο μεγάλο θύμα της μαζοποίησης. Και ποιοι είναι πιο αντι- κομφορμιστές και επαναστάτες από τη φύση και την ηλικία τους από τους νέους; Κάθε διαφήμιση που απευθύνεται στους νέους τους δείχνει να εξεγείρονται στους δρόμους των πόλεων ενάντια στο κατεστημένο των μεγάλων, να κάνουν ανέμελη ζωή και να' χουν όνειρα, όνειρα «καταναλώσιμα». Το τζιν και το σταράκι κάνουν τον αντισυμβατικό νέο σήμερα μαζί με μια μπλούζα του CHE, όχι η ιδεολογία και η συμπεριφορά του, όχι η ιδέα του CHE και ό,τι αυτός συμβολίζει με τη ζωή και το έργο του, αλλά το πρόσωπό του τυπωμένο πάνω στην μπλούζα, είδωλο της λαϊκής κουλτούρας. Στην εποχή που καταργήθηκε η όμοια ενδυμασία στο σχολείο ως αυταρχικό στοιχείο, οι μαθητές φορούν τη «στολή» που επιβάλλει η αισθητική της μόδας.

Ο νέος είναι αναγκασμένος να ακολουθήσει τον προβαλλόμενο τρόπο ζωής, συμπεριφοράς και εμφάνισης είτε ταιριάζει στην ψυχοσύνθεση και στην προσωπικότητά του είτε όχι. Έστω και αν είναι ιδιαίτερα οξυδερκής και κατανοεί το παιχνίδι που παίζεται γύρω του, θα ακολουθήσει γιατί φοβάται την απόρριψη από τις ομάδες των ομηλίκων του. Φοβάται ότι για να είναι αρεστός πρέπει να ντύνεται σαν όλους τους άλλους, να ακούει την ίδια μουσική με τους άλλους, να διασκεδάζει με τα ίδια πράγματα και στους ίδιους χώρους, να θυσιάσει τις ιδιαιτερότητες και τα γούστα του στο βωμό της ολότητας, να σβήσει οικειοθελώς το «εγώ» του, ώστε να είναι μέλος της γενιάς του. Ακόμα και στο οικογενειακό περιβάλλον, τέλος, υιοθετεί άκριτα αντιλήψεις και αξίες γενικότερα εξαιτίας της ηλικιακής του φάσης και της ιδιαίτερης επιρροής που έχουν τα προσφιλή οικογενειακά πρόσωπα ως πρότυπα πάνω του.

Για να διατηρήσει ο νέος τη μοναδικότητά του, την αυθεντικότητά του πρέπει να αντισταθεί στην αλλοτρίωση και να περιορίσει την έκταση που έχει πάρει.

Καταρχήν οφείλει να προστατεύει ακριβώς εκείνα τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά που πλήττονται από την αλλοτρίωση: την ελεύθερη σκέψη και βούληση και το δικαίωμά του να διαμορφώνει ο ίδιος τις συνθήκες της ζωής του. Αυτό θα το πετύχει με την αυτογνωσία. Αν έχει τη συνείδηση των αναγκών του, αν θέτει ο ίδιος στόχους και καθορίζει τις επιλογές και τη στάση του σύμφωνα με τα δικά του κριτήρια, αν ορίζει ο ίδιος τη ζωή του. Προϋπόθεση γι' αυτό είναι να σκέφτεται ορθολογικά και να εμφορείται από αρχές και ηθικές αξίες που θα αποτελούν γνώμονα των αποφάσεων και των ενεργειών του. Με τα εφόδια αυτά μπορεί να διατηρεί τη μοναδικότητα της ψυχοσύνθεσής του, να διατηρήσει αλώβητη την προσωπικότητά του στους καιρούς των άβουλων απρόσωπων μαζών.

Χρειάζεται επίσης ψυχική δύναμη και εγκράτεια για να μην παρασύρεται και παγιδεύεται από τις εικονικές ανάγκες που προβάλλονται. Η διατήρηση της ελεύθερης βούλησης βασίζεται στη γνώση και στο ψυχικό σθένος. Με τη γνώση συνειδητοποιούμε τους κινδύνους που μας απειλούν και διαθέτουμε τα κατάλληλα μέσα για να αμυνθούμε. Το ψυχικό σθένος μας δίνει δύναμη και τόλμη να αντισταθούμε και να αγωνιστούμε ενάντια σε κάθε μορφή εξανδραποδισμού. Αυτές οι δύο αρετές είναι απαραίτητες για να αντισταθεί στην αλλοτρίωση, τη μορφή αυτή της βαριάς δουλείας, που δεν είναι πάντα ευδιάκριτη και ξεκάθαρη.

Σε αυτή του την προσπάθεια βοηθός και καθοδηγητής δεν μπορεί να είναι άλλος παρά η ουσιαστική και ευρεία παιδεία χάρη στην οποία αναπτύσσει την κριτική του σκέψη και οξυδέρκεια, δημιουργεί ολοκληρωμένη και ισχυρή προσωπικότητα σφυρηλατημένη με αξίες και ιδανικά κάνοντάς τον ευσυνείδητο και ενεργό πολίτη που μάχεται για την ελευθερία και τα δικαιώματά του.